

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א

דברי אגדה

מחזה"מ סוכות ה'תשי"ע

נכתב בידי הרב ישראל בלומנטל שליט"א (השיעור לא מוגה)

דברי אגדה בעניני סוכות

עיקר המלחמה, בפשוטו, במדרש מבואר שזו מלחמה של כלל ישראל באוה"ע. הגר"ר שלמה קלוגר (חכמת שלמה, על שו"ע או"ח הל' ר"ה) שואל, למה יש מצוה לשמוח בר"ה, וכי כל יחיד בטוח שיזכה בדין בר"ה? ומיישב, שהבטחון שלנו הוא על המלחמה הכללית של בחירת ישראל מתוך אוה"ע, וע"י קול השופר אנו נוצחים בדין זה.

ידועה השאלה, איך ביטלו חז"ל את תקיעת שופר, שהיא עיקר המכפר, משום גזירה שמא יעבירונו? **איתא** בר"ה (טז), אמר הקב"ה, אמרו לפני מלכויות, כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות, כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה, בשופר. ומוסיף הריטב"א (שם), שגם ממליכים בשופר.

בשבת יש את אותם שני דברים. שבת נקראת "שבת מלכתא" (ב"ק לב), ולכן מוסיפים בה "ישמחו במלכותך שומרי שבת", ואמרו (שבת יב) הנכנס לבקר את החולה בשבת, אומר 'יכולה שבת שתרפא', יש בה כח של רחמים כזכרונות, שיעלה זכרונכם לפני לטובה.

בחינות מלכות וזכרון של רחמים, באות זו מכח זו. "אשרי העם יודעי תרועה", שע"י השופר עומד ה' מכסא דין, ויושב על כסא רחמים (מדרש רבה, ויקרא פרשה כט). וקשה, כי כסא עניינו 'מלכות', ולא ויתור ורחמים, כי "מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול" (כתובות יז), ואיך שייך לומר 'כסא של רחמים'? **וכן** בחגיגה (יד) איתא, שיש שני כסאות, דין ורחמים. והמהרש"א (שם) מבאר, דין לאומות העולם, ורחמים לישראל. ושוב קשה, איך שייך לומר "כסא" ל"רחמים"? **וי"ל**, ודאי ש"מלך במשפט יעמיד ארץ" (משלי כט, ד), אך כשבנו יחידו של המלך חוטא ונפסק דינו למיתה, המלך נותן לו חנינה, ואין זה ויתור, אלא כאן מתגדל כח מלכותו, שמלכותו אינה כפופה לחוקים שהוא עצמו חקק!!!

יש להבין, מדוע שופר משנה את גזר דינם של ישראל? **התשובה** היא "שתמליכוני עליכם... ובמה בשופר", אין עבודת המלכויות כהודאת בע"ד שהוא מלכנו ואדוננו, אלא עיקר העבודה היא, שנקבל מלכותו ברצון, באהבה ובשמחה. "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'."

האר"י בכה בתקיעת שופר, ואילו הגר"א שמח מאוד, כי זו עת המלכת המלך באהבה ושמחה.

הגר"א פירש (תהלים כב, כט) "כי לה' המלוכה", ברצון, "ומושל בגוים", בכפיה.

"למשפט"ר עמדו היום כי הכל עבדיך" (תהלים קיט, צא), כולם עומדים לדין. אמנם אוה"ע אינם בנים למקום, ואנו כן. עבד עושה מתוך יראה ומתוך כפיה. אבל בן עושה מאהבה. ולכן עם בן יש הנהגה שונה, וכאן שייך "כסא של רחמים".

גם בשבת מצינו ענין זה. "ולא נתתו ה' לגוי הארצות, ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים, וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים, כי לישראל עמך נתתו באהבה", בשבת אנו שמחים במלכות ה' מתוך אהבה, "אז תתענג על ה'" (ישעיהו נח, יד).

הזכרנו בשיעור ההלכתי, שלרמב"ם, יש במקדש ב' מצוות, א. "ולקחתם לכם ביום הראשון". ב. "ושמחתם". אבל בגבולין יש רק מצות "ולקחתם". אמנם תקנת חז"ל הרחיבה את "ושמחתם" גם לגבולין.

השנה יו"ט א' דסוכות חל בשבת, ואין נוטלין בו לולב. חלילה לחשוב שהפסדנו, אלא אי הנטילה, יש בה השלמה של מה שפועלת מצות לולב בחול.

השפת אמת אומר, שלולב כנגד תפילין של יד, וארבע מינים כנגד תפילין של ראש, כי ענין הלולב, תיקון בחינת הגוף, וסוכה זו עבודת הנשמה, כמ"ש "למען ידעו דרתיכם" (ויקרא כג, מג). חז"ל ביארו (מדרש רבה, אמור, פרשה ל) שד' מינים הם כנגד ד' סוגי אנשים בבני", לומדי תורה ובעלי מעשים טובים, לומדי תורה שאין בהם מעשים טובים, בעלי מעשים טובים שאינם לומדי תורה וכאלו שאין להם לימוד תורה ואין להם מעשים טובים. אבל בחג, אוגדים אותם יחד. נמצא שד' מינים הם כנגד הגוף, וגופים מוחלקים ולכן צריך לאוגדם. אבל הסוכה היא בחינת נשמה, וכמ"ש (סוכה כז) 'כל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת', כי נשמת ישראל אחת, ואין בה חילוקי דרגות.

החשק שלמה (בהשמטה, סוף סוכה) אומר בשם האר"י בפרי עץ חיים (שער חג הסוכות פרק ד) ש"סוכה" (91) בגימט' שם הוי"ה (26) ושם אדנות (65) יחד, ויש להוסיף, שזה כמ"ש (סוכה ט) 'שם שמים חל על הסוכה', וכמ"ש (ברכות ו) שבתש"ר נאמר (דברים כה, י) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך".

רבינו יונה (ברכות) כ' שתש"י זה תיקון של הגוף וכלי המעשה. **לכן** אין מקום לעבודת הלולב בשבת שהוא יומא דנשמתא (זוהר, ויקהל ר"ב סע"א). משא"כ סוכה, יש לה מקום בשבת. **אך** ק', כי מדאורייתא, כן נוהגת מצות ד' מינים בשבת! **ועוד** קשה, שבגמ' מבואר (סוכה מג) שכשהיה המקדש קיים, נטלו לולב ביו"ט א' שחל בשבת גם בגבולין.

השפת אמת אומר, שע"פ תיקוני הזוהר, ד' מינים הם כלי מלחמה. במדרש רבה (ויקרא פרשה ל) מבואר שאחר ר"ה ויו"כ לא יודעים מי ניצח בדין, וכשיוצאים בני"י עם ד' מינים יודעים שהם נצחו, כי לולב ומיניו הם ככידון ומיניו, וזו דרגא דיעקב. סוכה זה מקום המנוחה (ויש להוסיף, שמקיימים מצותה גם בשינה). וכ' הזוה"ק (נדפס במחזורים לאמרו לפני התקיעות), שמעשה נטילת הברכות של יעקב מעשיו, היה בר"ה, ויצחק שהוא מידת הדין, אמר לעשיו, שהוא המקטרג "ועשה לי מטעמים" (בראשית כז, ד), ויעקב בא בקול שופר, בצלוחת ובעותא (וכדברי הרב מבריסק ששופר הוא ממיני התפילה, וכ"כ רש"י (ר"ה כז, ד"ה כמה) שהשופר לתפילה הוא), וזוכה יעקב בברכות ומוציאים מידי עשיו. עשיו צועק, וע"י שער לעזאזל של יו"כ, עשיו מתפייס. ורק כשיעקב בא לסוכות, ניצל לגמרי מקטרוגו של עשיו, אחרי המלחמה. השפ"א מוסיף, ששבת הוא יום מנוחה, ולכן אין מקום לד' מינים שהם כלי קרב, בבחינת 'יעקב', אלא רק לסוכה שהיא בחינת מנוחה, ודרגת 'ישראל'.

"וקראת לשבת ענג" (ישעיהו נח, ג), ולכן יכולה שבת שתרפא, כי עם בן ההנהגה שונה.

והסיבה לכך, כי בן לא עושה רק מה שנצטוו מפורש, בן נקרא מי שעושה "רצון" אביו (ב"ב י), ולא רק "ציווי" של אביו, אלא מחפש במה ימלא רצון אביו ביותר. משא"כ עבד, עושה רק מה שנצטוו ובכך די לו ואינו מעוניין ביותר מזה. **לכן** - מלך נוהג עם עבדיו רק בשורת הדין, כי גם עבדיו עושים רק מה שנצטוו בדין.

רחמים, שזו חריגה מהסדר הרגיל, מגיעים רק לבן כי גם הוא מחפש לעשות יותר ממה שנצטוו.

על הפסוק "כי טובים דודך מיין" (שיר השירים א, ב), דרשו חז"ל (ע"ז לה). שחביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה. חביבות, זו בחינה השייכת רק בבן. קיום התורה - זה בגדר מצווה ועושה. הוספת תקנות חז"ל - זה בגדר אינו מצווה ועושה.

לכן חז"ל דאגו שמא יבא מישהו לידי חילול שבת, כשחל יו"ט א' של ר"ה ושל סוכות בשבת, והיו מוכנים לוותר על התקיעות, ובלבד שיתקיים רצון "אבינו" שבשמים, ואף אחד לא יחלל שבת. כל המציאות של "דברי סופרים", זה - "לעשות רצונך בלבב שלם"!

נמצא שבהעדר התקיעה בשבת, אין לך "תמליכוני עליכם ברצון", יותר מזה.

ומה שייך כל זה לברכות יעקב שנלקחו מעשיו?

רבינו בחיי (פרשת תולדות) מעיר, שגם עשיו קיבל ברכות אחר בכיותיו, ובמה נתייחד יעקב?

ומיישב, שבברכות יעקב מוזכר שם שמים, משא"כ בברכות עשיו. כי ברכות יעקב הם קבלת השפע מיד ה' בעצמו, ועשיו לא זכה לזה. זו איכות אחרת של ברכות!

כוונתו לדברי הרמב"ן (פר' אחרי ופר' האזינו) ע"פ מ"ש בפרקי ר' אליעזר על הפסוקים "בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים... כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו" (דברים לב, ח-ט), שבזמן דור הפלגה, ה' הפיל גורלות, וע' אומות נפלו לחלקם של ע' שרים העליונים, וכל ישראל נפלו בחלקו של ה'.

הדבר ברור שה' עושה הכל לבדו, אלא שמעביר את מה שמגיע לאומות העולם, דרך ע' שרים העליונים, ולאומות שרים אין כלל שלטון או סמכות לקבוע כלום. הם רק צינורות להעברת השפע.

משא"כ כלל ישראל מקבלים שפע ישירות מיד ה' יתברך. **גם** ארץ ישראל נפלה ב'חלקו של ה', שנאמר "תמיד עיני ה' א"בה" (דברים יא, יב), ובזה היא שונה מכל הארצות, שמקבלות שפע דרך צינורות אחרים. לכן ה' נקרא "אדון כל הארץ" (יהושע ג, יא).

שורש הטעות של ע"ז, היה שהאומות, בטעות, ייחסו לע' שרים העליונים כוחות עצמאיים, ולכן עבדו להם.

וזו עיקר מלחמת יעקב ועשיו, מי יהיה "חבל נחלתו" ולא יזדקק לקבל שפע דרך שרים.

כשה' ברא את עולמו, ברא בו דרך של טבע, ובכל רגע "אתה מחיה את כולם" בדרך של הסתר. 'עולם', מלשון העלם, הכל נסתר בתוך הטבע.

רק כלל ישראל זוכים להנהגה שלמעלה מן הטבע, בה ה' עצמו מתגלה, ולכן "אין מזל לישראל" (שבת קנו).

הגר"א מאריך, שאמותינו היו עקרות, כך שבדרך הטבע אין מקום לכלל ישראל בעולם הזה. רק בדרך של "למעלה מן הטבע" באו ישראל לעולם. לכן כשישראל יורדים, הם יורדים עד לעפר (מגילה טז). כי אז ה' עוזבם והם חוזרים להנהגה ע"פ דרך הטבע, בה אין להם זכות קיום.

נמצא שכסא של רחמים, עניינו נס, כי הכל לפנים משורת הדין, שהרי ע"פ הטבע אין לנו זכות קיום.

עפ"י נזכה להבין את לשון הטור (ס' תקפ"א) שישראל רוחצים ומסתפרים לפני ר"ה, כי בטוחים שיעשה לנו נס. וקשה, לאיזה נס מחכים? וכעת מובן, נס זו חריגה מהסדר הטבעי, וזו ההנהגה איתנו, לפנים משורת הדין.

את ההנהגה הזו מבטא שם הוי"ה, וכמ"ש חז"ל (ר"ה יז): עה"פ "ה' ה' א-ל רחום וחנון" (שמות לד, ו), ה', רחמים קודם שיחטא, ה', פעם שניה, רחמים אחר שיחטא וישוב.

בר"ה נפקדו שרה רחל וחנוה (ר"ה י). וקשה, הרי על כל אשה נגזר בר"ה, אם תיפקד? ומתרג' המהרש"א (יבמות סד:), שהן היו מופקעות לגמרי ממציאות של לידה, וע"י השופר בר"ה, יכולים אנו לזכות לדברים שלמעלה מן הטבע ומן המזל, כי זה עניינו של שופר, להפוך מדת דין למדת רחמים.

היערות דבש אומר, שלפי סדר הטבע, שבת זה יום של צער, אבל ופורענות, שהרי מזלו שבתאי שזה עניינו, אבל ישראל למעלה מן המזל, ולכן אין להם מזל כזה בשבת, וזהו "כי לישראל עמך נתת באהבה", ולכן הם מענגים את השבת.

חז"ל לימדונו (שבת קיז), "כל המענג את השבת, אפי' עו"ז כדור אנוש, מוחלין לו". מדוע דווקא כ"דור אנוש"? מבאר היערות דבש, שטעותם של דור אנוש מבוארת ברמב"ם (הל' עבודת כוכבים א, א), שייחסו כוחות לשרים העליונים, והמענג את השבת מוכיח שאינו מייחס להם שום כח, כי אם כן הרי שבת הוא יום צער, אלא מייחס הכל להנהגת ה' בלבד, ולכן מוחלים לו דווקא על ע"ז מהסוג של דור אנוש.

עוד אחז"ל (שבת קיח), "המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים". מצרים הם גבולות. ה' משפיע שפע בלי גבול, והרמח"ל מבאר שרק החומר גורם חציצה שלא תהיה השפעה אין-סופית, ודין עניינו צמצום, מלשון -די-, וכשה' עובר לכסא של רחמים, יש נחלה עד בלי די.

וכעת מובנים דברי הגר"ר שלמה קלוגר בחכמת שלמה הנ"ל, שבכל שנה יש דין על בחירת ישראל מהאומות, וע"י השופר נזכה להנהגה מעל הטבע. וזה יתברר ע"י שיעקב נוטל את הברכות מעשיו, שזה בכח השופר, וביו"כ יעקב זוכה בברכות.

אבל ההצלה הגמורה באה רק בסוכות. ומדוע?

עה"פ "ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סוכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון" (נחמיה ח, יז), נכתב 'ישוע' חסר ה"א. והגמרא (ערכין לב:) שואלת וכי דוד ושלמה לא עשו סוכות? ומתרתת שהכוונה ששחטו יצה"ר דעבודה זרה, ובזה הגנו על דורם כסוכה. ויהושע נתבע שהוא לא עשה כן, ולכן נכתב חסר ה"א. **ידועים** דברי העונג יו"ט (בהקדמתו) והחשק שלמה (בהקדמתו) לשו"ת בנין שלמה בשם אחיו הר"ר בצלאל, ענין הסוכה הוא בחינת משכן (וכ"כ הגר"א בשיר השירים א, ו), והוא צל, "בצילו חמדתי וישבתי" (שיר השירים ב, ג), זה צל מהשמש.

שמש היא המרכז של מערכת הכוכבים והמזלות, שעניינם הנהגה בדרך הטבע, וכלל ישראל למעלה מזה, עליהם יש צל מהמשכן וצל סוכה, ושם אנו מחוץ לגדרי הטבע.

אמרו כלל ישראל, כשהמקדש היה קיים, היו בו י' ניסים מידי

יום (אבות ה, ה) ואז היינו למעלה מן הטבע, אך בגלות אנו נתונים בהנהגה של העלם, "אל תראוני", כעת בגלות "שאני שחרחרת", כי לפעמים "שזפתני השמש", וה' נותן אותנו תחת הנהגה של העלם, הנראה כסדרי הטבע.

טעם שעושים סוכות בתשרי ולא בניסן בו יצאנו ממצרים, הגר"א מבאר שסוכות זכר לענני הכבוד שהסתלקו בחטא העגל וחזרו בט"ו בתשרי. והוסיף (באדרת אליהו, כי תשא) שענני הכבוד הם כסוכה, צל ממערכת הכוכבים והמזלות, חטא העגל הוא שורש של ע"ז, שעניינו שאדם מעמיד עצמו תחת הנהגת כוכבים ומזלות - למטה מהשמש, ולכן איבדו מעלת ענני כבוד. עדיין אמר ה' "הנה מלאכי ילך לפניך" (שמות לב, לד), שמחל על עונש כליה, אך לא רצה שנהיה מונהגים ישירות על ידו ית', ומשה התפלל "ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה" (שמות לג, טז), רק ביו"כ נענה ואז אמר ה' "פני ילכו" (שמות לג, יד), אני עצמי אנהיגכם, ובפועל חזרו ענני הכבוד בט"ו בתשרי, נמצא שזהו ענין הסוכה - חזרה להנהגה של "אין מזל לישראל", וחזרה למצב שלפני חטא ע"ז.

כעת יובנו דברי הגמרא, שעזרא וסיעתו עקרו לגמרי חטא ע"ז, ולכן זה נאמר בלשון "ויעשו סוכות", שהגנו על דורם כסוכה. על משה לא היתה תביעה למה לא עשה כן, כי לא היתה לו זכותא דא", כמבאר שם, ויובן, כי בחו"ל ההנהגה מושפעת דרך שרים עליונים, וא"א לשחוט שם יצרא דע"ז, אך יהושע שנכנס לא"י יכל לשוחטו ונתבע שלא עשה כן.

אותו סדר של עבודת הכלל והמלחמה של יעקב בעשיו מי יונהג ישירות ע"י השי"ת, יש גם בעבודת היחיד.

השם משמואל כתב, "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה" (תהלים צז, יא), "לדוד ה' אורי" (תהלים כז, א), זה ר"ה, וזהו "אור זרוע לצדיק". וסוכות הוא זמן שמחתנו, כנגד "ולישרי לב שמחה". בר"ה עבודתנו בבחינת "צדיק", ביו"כ זוכים למעלת "ישירי לב", ולכן שמחים בחג הסוכות כי "לישרי לב שמחה". **והוסיף**, 'ובכן צדיקים יראו וישמחו', זה ר"ה, 'וישרים יעלוזו', זה יו"כ, 'וחסידים ברנה יגילו', זה סוכות.

דבר דומה כ' המשך חכמה (פרשת אחרי) על "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון", מזכירים 'ישורון' כי ביו"כ זוכים למעלת ה'ישר'.

הרב צדוק הכהן מלובלין (בספרו קומץ המנחה) השפת אמת והשם משמואל מבארים, ש'צדיק', נתון במלחמת היצר, אלא שמשיב מלחמה השערה וכופה את יצרו. 'ישר', כבר ניצח את יצרו, והפך את הרע שבתוכו לטוב. ר' צדוק מוסיף שה'חסיד', הוא גם כמו ה'ישר'.

הזהר ק (ריש בראשית) אומר, יש היכל של 'צדיקים', למעלה ממנו היכל של 'בעלי תשובה' ולמעלה ממנו היכל של 'חסידים', ודוד הוא ראש לחסידים שהרגו ליצה"ר בתעניות, שנא' "שמרה נפשי כי חסיד אני" (תהלים פו, ב).

ומוסיף ר' צדוק, (וכ"כ רש"י, ר"ה יז) שצדיק נוהג במשפט, וחסיד נוהג לפנים משורת הדין.

נמצא שצדיק הוא בבחינת עבד, וחסיד בבחינת בן.

ביאור הדברים, הצדיק נמצא במלחמה מתמדת, ולכן חייב לשמור על שורת הדין כדי שיוכל לעמוד בקשרי המלחמה ולהצליח במלחמתו.

רק החסיד שכבר ניצח במלחמה, יכול להרשות לעצמו לעשות יותר מן הדין ואין לו סכנה בכך.

האריז"ל כ' שסדר העבודה בירח האיתנים בא לתקן את חטא אדה"ר.

ביאור חטאו, כ' הרמב"ן ונפש החיים, שהיתה לו בחירה, אך הרע היה חוצה ממנו, כמסית ומדיח המפתה מבחוץ. כשאכל מעץ הדעת, התערב בתוכו יצה"ר. זה מ"ש "האלו עשה את האדם ישר" (קהלת ז, ט) עשאו שכל רצונו לטוב, וכשחטא נפל בקשרי מלחמה - "והמה בקשו חשבונות רבים". ובמצב זה ישנן הרבה דרגות.

בכל שנה, כשמגיע חודש תשרי לתיקון החטא, אנו נמצאים עם תעורבות של טוב ורע, ומתחילים ב"אור זרוע לצדיק" הנתון במלחמה, עלינו להגיע ל"ולישרי לב שמחה", לחזור לדרגת ה'ישר', עד לבחינה של "וחסידים ברנה יגילו".

מה בין יו"כ לסוכות?

הרמח"ל קרא לספרו 'מסילת ישרים', כי מטרתו להביא את האדם לדרגת 'ישר'. וביאר שלהיות 'ישר' ו'חסיד', תחילתו עבודה, וסופו מתנה. תחילה צריך פרישה והתנזרות מדברים של חומר וצרכי הגוף. וכשמגיע לשער האחרון בספרו, שער הקדושה, זו מתנה, ושם כבר אי"צ לפרוש מן החומר, אלא כל אכילתו ושתייתו שבים אל הקדושה, וכמ"ש (יומא עא.) "הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח, ימלא גרונו של ת"ח יין".

"בתורתו של ר"מ היה כתוב, ויעש ה"א לאדם ולאשתו כתנות אור" באלף (בראשית רבה כ, כט).

אדה"ר נברא בכתנות אור, בלי חציצת החומר. כשחטא הפכו ל"כתנות עור" (בראשית ג, כא) שיש חומר חוצץ. תפקידנו לחזור לכתנות אור.

ביו"כ נאמר "וטהרו וקדשו מטמאות בני" (ויקרא טז, יט), עיקר עבודת יו"כ היא "לפני ה' תטהרו" (שם ל). ובשביל זה אנו זקוקים לעינוי ועבודת היטהרות.

בסוכות, עם החומר אנחנו שמחים, וזהו גדר "וחסידים ברנה יגילו".

עה"פ פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם תכתב זאת לדור אחרון" (תהלים קב, יח), איתא במדרש (ילקוט שמעוני, תהלים קב, רמז תתנה), הם דורות אחרונים, שאין להם מקדש וכהן גדול שיכפרו בעדם, ונשארו להם רק ב' תפילות של ר"ה ויו"כ, וה' סולח להם, ובסוכות הם נוטלים לולב ואומרים שירה.

וקשה, הרי יש לנו יותר מב' תפילות אלו?

אלא, שתפילות אלו הן היחידות שהן בדרגה של תפילה במקדש, בבחינת "לפני ה'", במקום שהוא צל מעבודת כוכבים ומזלות, תפילות בדרגה זו יש רק בר"ה ויו"כ.

על שופר שציפהו זהב, הגמרא אומרת (ר"ה כו.) "אין קטגור נעשה סגור", כי "שופר כלפני ולפנים". מבאר הגר"י סלנטר, שכוחו ככה"ג הנכנס לפני ולפנים.

זו הכוונה "אמרו 'לפני' מלכויות... ובמה בשופר". השופר מעביר אותנו מ"שמש" ל"צל", וה' עובר על ידו מכסא דין ויושב על כסא רחמים. ומכיון שזו מטרת השופר, הוא נחשב כ"לפני ולפנים", ובתפילה זו (ששופר מהותו תפילה, כנ"ל) מעלה את תפילות ר"ה ויו"כ.

ממילא כשמגיע סוכות אנחנו בבחינת "ועם נברא", שכעת נבראנו מחדש, הפכנו מ'צדיקים' ל'ישרים', וכעת "יהלל י-ה", נוטלים לולב ואומרים שירה.

פתחנו בדברי השפ"א, שד' מינים זו עבודת כלי המעשה

וסוכה זו עבודת הנשמה. ד' מינים הם כלי מלחמה וסוכה היא מקום המנוחה.

"בחג נידונין על המים" (ר"ה טו) - ע"י נענוע ד' מינים, נעצרות רוחות רעות (סוכה לז), הם כלי המעשה.

חז"ל אמרו (כתובות ה) 'גדולים מעשי ידיהם' של צדיקים, יותר ממעשה שמים וארץ, שבהם נאמר "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים" (ישעיהו מח, יג), ובמעשי ידיהם של צדיקים נא, "מקדש ה' כוננו ירך" (שמות טו, יז), שתי ידיהם. ומ"ש "מעשה ידיו מגיד הרקיע" (תהלים יט, ב), זה מעשה ידיהם של צדיקים, ומפרש רש"י, מטר הבא ע"י תפילת הצדיקים. נמצא שמקדש וגשם, באים ע"י "מעשה ידיהם" = תפלתם של צדיקים.

במשנה מבואר (סוכה גא) שבשמחת בית השואבה רקדו 'חסידים' ואנשי מעשה, ובברייתא (שם גג) הוסיפו שרקדו גם בעלי תשובה שאמרו 'אשרי זקנותנו שכיפרה על ילדותנו'. מה בין 'חסידים' ל'אנשי מעשה'?

הגר"א מבאר (במשלי) שתפקידו של 'עבד' זה תפילה ומצוות, ותפקידו של בן, תורה. וכ"כ רש"י (דברים ו, ז) עה"פ "ושונתם לבניך", שהתלמידים קרויים 'בנים', שנא' "בנים אתם לה"א" (דברים יד, א), נמצא שאנו 'בניו' כי אנו לומדים תורה.

רוח החיים מוסיף, שלכן אנו מתפללים "השיבנו 'אבינו' לתורתך וקרבתנו 'מלכנו' לעבודתך".

הגר"א מביא, שריב"ז אמר (ברכות לב) שר' חנינא בן דוסא נענה בתפילתו כי הוא כ'עבד', ואילו ריב"ז כ'בן'.

ואכן בשלהי סוטה איתא (מט) "משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו 'אנשי מעשה'", מכאן שמצוות ותפלה זו עבודת העבד.

מצאנו נשיאת כפים בתפילה (ברכות טז; 'אשא כפי' (תהלים סג, ה), זו תפילה), וזה שוב 'מעשה ידי'.

כשאמרו "גדולים מעשה ידיהם של צדיקים", משמע שהתכוונו לתפלה ומצוות. מקדש, בידיהם, וגשם בא ע"י תפלה, ובתפלה נושאים כפים.

מדוע זה יותר גדול ממעשה שמים וארץ?

כ' המהרש"א, ה' ברא את העולם והסתיר כבודו ע"י מערכות הטבע, עה"ז נברא מוגבל, בבחינת 'יד שמאל', וזהו שנא' "ידי יסדה ארץ". ואילו יד ימין נשארה בשמים, "וימיני טפחה שמים". מעשי הצדיקים מחברים את יד שמאל ליד ימין, כלו', שגם בארץ תהיה הנהגת יד ימין.

במקדש נאמר "מקדש ה' כוננו ירך", בו יש צל ממערכות הכוכבים והמזלות, והכל למעלה מן הטבע בלי גבול, שנא' (שמות כ, כא) "בכל המקום אשר אזכיר את שמי (ומבואר בסוטה לה, שזה המקדש בו מזכירים את השם המפורש, כבתמיד לג): אבא אליך וברכתך". וכן בסוכה, כמנין צ"א, יש שילוב של שם הוי"ה, שזה הנהגה מעל הטבע, עם שם אדנות, שזה הנהגה בגדרי הטבע, ובמילים אחרות, חיבור של ימין ושמאל.

בתענית (ב) מבואר, שמפתח של גשמים לא נמסר לשלית, וביארו הגר"א (אדרת אליהו, וזאת הברכה) והמשך חכמה (פרשת ראה) שאין לגשמים מבוא בטבע בכלל, ולא נמסרו להנהגת שרים העליונים.

חז"ל אמרו (תענית י) שכל הארצות שותות מתמצית הגשמים של א"י, ומבאר שם הרשב"א, וכ"כ הרמב"ן (פרשת אחרי) שאוה"ע מקבלים הכל דרך שרים העליונים, וזו הנהגה בגדרי הטבע, ואילו בני' מקבלים ישירות מיד ה'. לכן גשמים, שהם חוץ לגדרי הטבע, ניתנים רק לבני', ואח"כ עוברים לשבעים 'ברזיות', לחלקם לאוה"ע, אך השורש, רק בא"י.

הריטב"א (תענית ב) כתב שמזכירים ג"פ ענין תחיית המתים בברכת 'אתה גבור', הראשון, שמחיה בנ"א ע"י הגשמים שמכין בהם מזונותיהם, השני, סמוך ל'סומך נופלים', על בנ"א שקרב קיצם למות וה' מאריך ימיהם וישלח דברו וירפאם' (כתב"הלים קז, כ), ומה שאומרים 'מלך ממית ומחיה', הוא על אלו שמתו, והוא מחיה אותם בעוה"ז ע"י נביאיו, כמתים שהחיו אליהו ואלישע. והאחרון 'ונאמן אתה להחיות מתים', הוא על תחיית המתים ממש, שתהיה לעתיד לבא בעולם הנשמות.

המשותף לכלל הגבורות המוזכרות בברכה זו, שבהם ה' משדד מערכות הטבע והכוכבים והמזלות, ואינם בדרך הטבע כלל. א' מהם, גשמים. חז"ל לימדונו (תענית ז) "גדול יום הגשמים כיום תחיית המתים".

במדרש קהלת רבה (פרשה א) דרשו עה"פ (דברים לב, ט) "אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא", אסיר את המחיצה שבין עליונים לתחתונים, ויחזרו התחתונים לחיות ולא ישלוט בהם המוות עוד.

האריז"ל מבאר, שענין המוות הוא כדי שהגוף ישוב לעפר ויסתלק הרע והנשמה תזדכך. לפי זה כשתוסר מחיצת החומר, תהיה תחיית המתים.

בסוכות יש ב' דברים כדי לרצות על המים - ד' מינים וניסוך המים.

במדרש (מובא ברבינו בחי, ויקרא ג, יג) מבואר שכשהפריד ה' בין מים העליונים למים התחתונים, בכו המים התחתונים שגם הם רוצים להיות לפני ה', וה' פייסם בניסוך המים.

ביאר הגר"א, 'מים התחתונים', עניינם הנהגה בגדרי הטבע, ו'מים העליונים', עניינם הנהגה חוץ לגדרי הטבע, ובפרקי ר' אליעזר כתב, שכשישראל עושים רצונו של מקום, הם שותים ממים העליונים.

איזה כלי קרב יש בד' מינים?

עה"פ "אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי" (בראשית מח, כב), תרגם אונקלוס 'בצלולי ובבעות'. כבר הזכרנו ששופר הוא ממני התפלה וכן לולב.

השפ"א כ' בשם הרר"ב מפרשיסחא, שלכן לולב נקרא בגמ' (סוכה לז, מו): 'הושענא'.

הבית יוסף מביא בשם הריקאנטי, שד' מינים הם כנגד ד' אותיות הוי"ה.

נמצא שניסוך המים הוא קרבן של תשובה והתקרבות בחזרה לה', אחר הריחוק. ואכן בשמואל א' (י, י) נאמר: "וישאבו מים וישפכו לפני ה'", ותרגם יונתן: 'ושפכו לבהון בתיובתא כמיא קדם ה'.'

איתא בפסחים (קז), 'אפשר ישראל שוחטים פסחיהם ונוטלים לולביהם ולא אומרים שירה', וביאר הרב מבריסק, שהלל דפסח נאמר מדין שירה בזמן שנעשה הנס.

ומה לגבי לולב? מבואר שאינו רק הלל דמועדות, אלא גם בחינה מיוחדת של שירה כשנעשה הנס, שהיו כמתים לפניך, וכעת הם "עם נברא יהלל י-ה", שאה עושה אותם כבריה חדשה.

מי שלא ראה את חבירו י"ב חדש, כשרואהו מברך 'מחיה המתים' (ברכות נח). מבאר המהרש"א, כי עברו ר"ה ויו"כ ונידון ממוות לחיים.

ד' מינים זה ה'דין נצח', ולכן איתם אומרים את השירה, הלל של הצלה ממוות לחיים.

פתחנו בשאלה, למה יש ב' מצוות, 'ולקחתם', ו'ושמחתם'? ומדוע מה"ת נוטלים לולב בשבת?
השתא י"ל, במצות 'ולקחתם', ד' מינים הם כלי קרב. אך במצות 'ושמחתם' במקדש, שאנו נמצאים לפני ה', ואין "שזפתני השמש", שם גם בד' מינים, זו בחינה שאין רע ואין מלחמה, וכבחינת הסוכה, וזהו ושמחתם 'לפני ה'.'
בגבולין אבדנו דרגה זו, ויש רק סוכה ז' ימים, ובד' מינים יש רק "ולקחתם" ואין "ושמחתם לפני ה'".
לכן כשהמקדש היה קיים, נטלו ד' מינים גם בשבת, כי "ושמחתם" שייך גם בשבת. ורק כשחרב גזרו שלא ליטול. כאן אנו נשארנו כבנים כדי לעשות 'רצון אבינו'.

בסוכות נידונים על המים. ומדוע אומרים 'תפילת גשם', רק בשמיני עצרת?
איתא במדרש קהלת (קהלת רבה, פרשה ז) 'אמר הקב"ה, לא בראתי פרקליט טוב לגשמים, כשמיני עצרת'. וקשה, הרי הדין נגמר בהו"ר!
שמיני עצרת הוא תכלית כל עבודת הציבור ועבודת היחיד שהזכרנו. אין בו ד' מינים ואין בו סוכה.
השפ"א אומר, שבשמע"צ אין צורך בהגנה מהשמש. רק בסוכות, ישבנו בצילא דמהימנותא, מוגנים מהשמש כדי להינצל מהסכנה. משמע שהסכנה קיימת. האומות קיימים אך הם משועבדים לנו.
בילקוט שמעוני (ס"פ פינחס) מבואר, שז' ימי החג, הם כמלך העושה סעודות ל'עבדיו', ואילו בשמיני עצרת, עושה משתה ל'בנו אהובו'.
אחרי הכל, שמיני עצרת ביחס לסוכות, זה כמו בן ביחס לעבד.
על שמיני עצרת נאמר "נגילה ושמחה בך" (שיר השירים א, ד), ודרשו חז"ל (ילקוט שמעוני, במדבר, רמז תשפ"ב) 'בך-בתורתך'. בזה"ק (פרשת פינחס) מבואר, שיש לשמיני עצרת שייכות לשמחה בתורה (גם לפני שקבעו שבכל שנה יסיימו את התורה ביום זה). כי עבודת העבד, מצוות ותפילה, ועבודת הבן, תורה.
בזה"ק (פרשת צו) מבואר, שכל מה שמבקשים בשמיני עצרת, נענים, כי בו יושב ה' אתנו, כמו אב עם בנו יחידו אהובו.
צריך לדעת מה לבקש, ודוד המלך ידע, "אחת שאלתי... שבתי בבית ה' כל ימי חיי". ומבאר החת"ס שביקש שכל מקום בו ישב, יהפוך לבית ה', ולא יזדקק לסוכה להגנה מהשמש, ולא לד' מינים ככלי קרב, אלא כל ביתו יהיה בית ה'.
וזה הפרקליט טוב של שמיני עצרת, אין מים עליונים ומים תחתו נים, אלא הכל מים עליונים, למעלה מהטבע.